

MILLIY MADANIYAT VA GENDER TENGLIK MASALALARI: O‘ZBEKISTON MISOLIDA

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-140-143>

Abdullayeva Dilrabo Zubayevna

*Talaba va o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish
markazi Bosh mutaxassisi*

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekistonda milliy madaniyat va gender tenglik masalalarining o‘zaro bog‘liqligi kompleks ilmiy tahlil qilingan. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an‘anaviy ijtimoiy rollarning gender munosabatlariga ta’siri o‘rganilgan. Shuningdek, mamlakatda gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan davlat siyosati, huquqiy asoslar va amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil etilgan. Milliy madaniyatni saqlagan holda gender tenglikka erishishning ijtimoiy-madaniy mexanizmlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar. *milliy madaniyat, gender, gender tenglik, ayollar huquqlari, ijtimoiy rollar, O‘zbekiston.*

АННОТАЦИЯ

В статье представлен всесторонний научный анализ взаимосвязи между национальной культурой и вопросами гендерного равенства в Узбекистане. Изучено влияние национальных ценностей, обычаев и традиционных социальных ролей на гендерные отношения. Также проанализированы государственная политика, правовые рамки и проводимые реформы, направленные на обеспечение гендерного равенства в стране. Выявлены социокультурные механизмы достижения гендерного равенства при сохранении национальной культуры.

Ключевые слова. *национальная культура, гендер, гендерное равенство, права женщин, социальные роли, Узбекистан.*

ABSTRACT

In the state, an international scientific analysis of the relationship between national culture and issues of gender equality in Uzbekistan is presented. Learned influence of national values, customs and traditional social roles and gender relations. Also proanalyzirovany gosudarstvennaya politika, pravovye frameworki i providomye reformy, napravlennye na obespechenie gendernogo ravenstva v strane. Vyyavleny sotsiokulturnye mehaniznye achievement of gender equality in the preservation of national culture.

Keywords. *national culture, gender, gender equality, women’s rights, social roles, Uzbekistan.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va jamiyatning tezkor rivojlanishi sharoitida gender tenglik masalasi xalqaro miqyosda dolzarb muammolardan biriga aylandi. Gender tenglik nafaqat ayollar va erkaklar o‘rtasida huquq va imkoniyatlar tengligini ta’minlash, balki jamiyat barqaror taraqqiyotiga erishishning muhim sharti sifatida qaraladi.

O‘zbekistonda esa ushbu masala milliy madaniyat, tarixiy tajriba va an‘anaviy qadriyatlar bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Milliy madaniyat jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, oilaviy munosabatlar va shaxsning ijtimoiy rollarini belgilab beruvchi muhim omil hisoblanadi.

Shu bois gender tenglik masalasini milliy madaniyatdan ajratgan holda tahlil qilish mumkin emas.

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekiston misolida milliy madaniyat va gender tenglik o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish, mavjud muammolar va istiqbollarni ochib berishdan iborat. Gender tushunchasi va uning ijtimoiy mohiyati

Gender tushunchasi ilmiy adabiyotlarda ayol va erkak o‘rtasidagi biologik farqlar emas, balki jamiyat tomonidan belgilangan ijtimoiy rollar, vazifalar va kutilmalar majmui sifatida talqin qilinadi .

Gender munosabatlari har bir jamiyatda madaniy, tarixiy va ijtimoiy sharoitlarga bog‘liq holda shakllanadi.

An’anaviy jamiyatlarda gender rollari qat’iy belgilangan bo‘lib, ayol va erkakning faoliyat sohalari aniq chegaralangan. Zamonaviy jamiyatlarda esa bu chegaralar sekin-asta o‘zgarib, shaxsning imkoniyatlari kengayib bormoqda.

O‘zbekistonda gender munosabatlari ham tarixiy taraqqiyot jarayonida turli bosqichlarni boshdan kechirgan. Milliy madaniyatda ayolga nisbatan hurmat, ona sifatida ulug‘lash an’analari mavjud bo‘lsa-da, ayrim holatlarda patriarxal qarashlar ustunlik qilib kelgan .

Milliy madaniyatda ayol va erkakning o‘rni

O‘zbek milliy madaniyatida oila markaziy ijtimoiy institut hisoblanadi. Oilada ayol asosan ona, tarbiyachi va oila muhitini saqlovchi shaxs sifatida qaraladi. Erkak esa oilaning moddiy ta’minoti va tashqi ijtimoiy munosabatlardagi asosiy vakili sifatida namoyon bo‘ladi .

Bu taqsimot asrlar davomida jamiyat barqarorligini ta’minlab kelgan bo‘lsa-da, zamonaviy taraqqiyot sharoitida muayyan cheklovlarni keltirib chiqarishi mumkin. Xususan, ayollarning ta’lim olishi, mehnat bozorida ishtirok etishi va qaror qabul qilish jarayonlarida faol bo‘lishi ayrim an’anaviy qarashlar bilan to‘qnash keladi.

Shu bilan birga, milliy madaniyatda ayolga nisbatan hurmat, uni asrash va qo‘llab-quvvatlash g‘oyalari ham chuqur ildiz otgan. Bu esa gender tenglik g‘oyalarini milliy asosda rivojlantirish imkonini beradi.

O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlashning huquqiy asoslari

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, 2019 yilda qabul qilingan “Ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun gender siyosatida muhim qadam bo‘ldi .

Ushbu qonunga muvofiq:

- ayollar va erkaklar uchun ta’lim olishda teng imkoniyatlar yaratiladi;
- mehnat munosabatlarida kamsitishga yo‘l qo‘yilmaydi;
- davlat boshqaruvi va jamoat ishlarida ayollar ishtirokini oshirish choralari belgilanadi.

Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham ayollar va erkaklarning teng huquqliligi mustahkamlab qo‘yilgan. Bu esa gender tenglik masalasining davlat siyosati darajasida ekanligini ko‘rsatadi.

Milliy madaniyat va zamonaviy gender siyosatining uyg‘unligi

Gender tenglikni ta‘minlash jarayonida milliy madaniyatni inkor etish yoki uni cheklash samara bermaydi. Aksincha, milliy qadriyatlarga tayangan holda, ularni zamonaviy demokratik tamoyillar bilan uyg‘unlashtirish muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, gender masalalarida jamiyat ongini o‘zgartirish bosqichma-bosqich, ma‘rifiy usullar orqali amalga oshirilmoqda. Ommaviy axborot vositalari, ta‘lim tizimi va jamoat tashkilotlari orqali ayollarning jamiyatdagi faol rolini targ‘ib qilish milliy madaniyat bilan ziddiyatga kirishmasdan amalga oshirilmoqda.

Gender tenglikning ijtimoiy ahamiyati

Gender tenglikni ta‘minlash jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va ma‘naviy taraqqiyotiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ayollarning mehnat bozorida faol ishtirok etishi iqtisodiy o‘sinhga xizmat qilsa, ularning ta‘lim va boshqaruv sohalaridagi ishtiroki jamiyatda qaror qabul qilish sifatini oshiradi.

O‘zbekistonda ayollar tadbirkorligi, ilmiy faoliyati va jamoat ishlaridagi ishtiroki yil sayin ortib bormoqda. Bu esa gender tenglikning amaliy natijalar berayotganini ko‘rsatadi.

Muammolar va qarama-qarshiliklar

Gender tenglikni ta‘minlash jarayonida bir qator muammolar mavjud. Ayrim hollarda an‘anaviy stereotiplar ayollarning kasbiy rivoji yoki mustaqil qaror qabul qilishiga to‘sqinlik qiladi. Qiz bolalarning erta turmushga chiqishi, uy mehnatining asosan ayollar zimmasida bo‘lishi kabi holatlar hamon uchrab turadi.

Boshqa tomondan, gender tenglik g‘oyasi “Milliy madaniyatga tahdid” sifatida noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin. Aslida esa gender tenglik milliy qadriyatlarni inkor etmaydi, balki ularni inson huquqlari va adolat tamoyillari asosida boyitadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, milliy madaniyat va gender tenglik bir-biriga zid tushunchalar emas. O‘zbekiston misolida milliy qadriyatlarga tayangan holda gender tenglikni ta‘minlash imkoniyati mavjudligi ko‘rinib turibdi. Davlat siyosati, huquqiy baza va jamiyat ongining o‘zgarishi ushbu jarayonni qo‘llab-quvvatlamoda.

Zamonaviy O‘zbekiston uchun asosiy vazifa — an‘anaviy qadriyatlarni saqlagan holda, ayol va erkaklarning teng imkoniyatlarini ta‘minlash, ularning jamiyat hayotidagi ishtirokini yanada kengaytirishdir. Bu esa nafaqat ijtimoiy adolatni, balki milliy taraqqiyotni ham mustahkamlaydi.

Milliy madaniyatni saqlagan holda gender tenglikka erishish jamiyat barqaror taraqqiyotining muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – engilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
2. Abduraxmonov Q. Ijtimoiy falsafa. – Toshkent: O‘zbekiston, 2015. –240 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
4. O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari to‘plami. – Toshkent, 2019.
5. Gender iqtisodiyoti asoslari. – Toshkent, 2020.
6. United Nations. Gender Equality and Women’s Yempowerment. – New York, 2018.